

УДК 31.091.212.3:316.61:37

ТИПОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ В КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

Демченко О.П., к. пед. н., доцент,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Проаналізовано сучасні підходи до класифікації різних видів обдарованості. Встановлено, що наявність здібностей у сфері соціальних взаємодій, спілкуванні та лідерстві визнається окремим типом обдарованості. З'ясовано місце соціальної обдарованості в класифікації за критерієм «широта прояву», виявлено два підходи вчених, які відносять її як до загальної, так і до спеціальної обдарованості. Обґрунтовано авторську позицію щодо диференціації соціальної обдарованості як спеціальної. Показано зміст підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до роботи з обдарованими дітьми, складовою частиною якої є засвоєння теоретичних засад феномена соціальної обдарованості як спеціального типу.

Ключові слова: обдарованість, соціальна обдарованість, типи обдарованості, загальна і спеціальна обдарованість, внутрішньособистісний і міжособистісний інтелект, готовність до розвитку соціальної обдарованості.

В статье проанализированы современные подходы к классификации разных видов одаренности. Установлено, что наличие способностей в сфере социальных взаимодействий, в общении и лидерстве считается отдельным типом одаренности. Определено место социальной одаренности в классификации по критерию «широта проявления». Обнаружены два подхода ученых, которые относят ее как к общей, так и к специальной одаренности. Обоснована авторская позиция по дифференциации социальной одаренности как специальной. Раскрыто содержание подготовки будущих специалистов дошкольного образования к работе с одаренными детьми, составной частью которой является усвоение теоретических основ феномена социальной одаренности как специального типа одаренности.

Ключевые слова: одаренность, типы одаренности, общая и специальная одаренность, внутриличностный и межличностный интеллект, социальная одаренность, готовность к развитию социальной одаренности.

Demchenko O.P. TYPOLOGY OF SOCIAL GIFTEDNESS IN THE CONTEXT OF THE TRAINING OF FUTURE PRESCHOOLERS TO WORK WITH GIFTED CHILDREN

Modern psychological researches of the problem of giftedness types classification was analyzed in the article. It is established that the availability of abilities in the field of social interactions, communication and leadership is differentiated as a separate type of giftedness. The place of social giftedness in the classification according to the criterion of «breadth of manifestation» was analyzed. Two approaches of scientists, which refer it as to a general, and to a special giftedness, was considered. The author's position of the differentiation of social giftedness as a special one was substantiated. The actuality of the preparation of future specialists of pre-school education for working with gifted children is shown, the component of which is the assimilation of the theoretical foundations of the phenomenon of social giftedness as a type of giftedness.

Key words: giftedness, social giftedness, types of giftedness, general and special giftedness, internally personal and interpersonal intelligence, readiness for development of social giftedness.

Постановка проблеми. Дослідження в контексті реформування системи вищої педагогічної освіти проблеми підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до роботи з дітьми із проявами соціальної обдарованості, з одного боку, потребує розроблення моделі формування готовності студентів до такого аспекту професійної діяльності. Це зумовлено переважно низьким рівнем обізнаності педагогів із технологією виявлення в дітей проявів соціальної обдарованості та створення необхідних умов для розвитку відповідних здібностей і розгортання потенціалів. З другого боку, наукового осмислення потребує явище со-

ціальної обдарованості, оскільки в сучасній концепції обдарованості такий феномен залишається недостатньо розробленим. Усвідомлення студентами сутності й природи соціальної обдарованості, специфіки її прояву в дітей різних вікових груп стане науковим підґрунтям для формування компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у цій професійній площині.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Встановлюючи статус соціальної обдарованості в контексті загальної теорії обдарованості, спираємося на праці вчених, які присвячені розробці типології обдаровано-

сті як базової категорії. Нами виявлено науковий підхід, згідно з яким обдарованість поділяють на два типи: інтелектуальну та творчу (С. Сисоева). Всі інші види (розумову, соціальну, моторну, практичну) вчена відносить до однієї з названих груп. Найбільш узагальненою є класифікація, запропонована А. Грабовським, В. Шадріковим та ін., основу якої становлять декілька критеріїв: вид діяльності та сфера психіки, що її забезпечують; ступінь сформованості; форма прояву; широта прояву в різних видах діяльності; особливості вікового розвитку.

Зокрема, за критерієм «широта прояву» вчені (О. Кульчицька, О. Савенков, В. Шадріков та ін.) виділяють загальну та спеціальну обдарованість. Аналіз сучасної психологічної літератури виявив декілька дискусійних ракурсів щодо пояснення та співвідношення таких видів обдарованості:

- вважається, що загальна обдарованість лежить в основі формування спеціальної, оскільки рівень розвитку загальних здібностей визначає діапазон напрямів діяльності, в яких людина може досягти великих успіхів (В. Зінченко, Б. Мещеряков, О. Скрипченко та ін.);

- доводиться, що загальна обдарованість є основою розвитку різних здібностей і, своєю чергою, є результатом розвитку спеціальних здібностей як єдності їхніх загальних моментів, що обумовлює діапазон інтелектуальних можливостей людини, рівень і своєрідність її діяльності (В. Давидов, О. Запорожець, Б. Ломов та ін.);

- стверджується, з одного боку, що майже кожна обдарована людина може досягати успіхів у декількох видах діяльності (загальна обдарованість) (О. Савенков); з другого боку, обстоюється думка, що індивід може бути схильним лише до вузько спеціалізованої сфери діяльності (спеціальна обдарованість) (А. Грабовський, Б. Теплов та ін.).

Постановка завдання. Попри великий науковий масив, в якому пояснюється обдарованість як психологічне явище, констатуємо відсутність єдиної універсальної класифікації такого феномена та наявність декількох позицій учених щодо виділення типів обдарованості, серед яких не завжди вказується соціальна обдарованість. Також маємо підстави зауважити недостатню розробленість теоретичних засад такого виду обдарованості, відсутність єдиної позиції вчених щодо її статусу в сучасних типологіях обдарованості. Зазначене ускладнює підготовку майбутніх фахівців дошкільної освіти до роботи з виявлення ознак соціальної обдарованості в дітей і створення

культурно-освітнього простору закладу освіти для розгортання потенціалу таких дошкільників.

У межах статті проаналізуємо психолого-педагогічний дискурс, в якому представлено типології обдарованості, описано специфіку різних видів і з'ясуємо статус соціальної обдарованості серед них; покажемо важливість використання цілісної теорії соціальної обдарованості в процесі підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до роботи з дітьми, у поведінці яких проявляються ознаки такого виду обдарованості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вважаємо, що підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до роботи з розвитку соціальної обдарованості дітей в умовах культурно-освітнього простору є цілеспрямованим процесом, зумовленим специфікою такого виду обдарованості, що передбачає оволодіння студентами гуманістичними професійними цінностями, системою інтегрованих філософських і психолого-педагогічних знань про соціальну обдарованість та її прояви, комплексом умінь, професійними та соціальнозумовленими якостями, що утворюють відповідну компетентність. Мета такої підготовки – це формування готовності до створення культурно-освітнього простору для розвитку соціальної обдарованості дошкільників.

Система підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до розвитку соціальної обдарованості дітей містить гносеологічний контент, який передбачає засвоєння студентами:

- філософських основ розуміння соціальної здібної та продуктивної особистості та її ролі в історичному поступі;

- психологічних засад соціальної обдарованості як наукового феномена, характеристики особистості із проявами соціальної обдарованості;

- особливостей прояву соціальної обдарованості в дошкільному віці;

- психолого-педагогічних умов розвитку компонентів соціальної обдарованості дітей у закладі освіти та в регіональному контексті.

У процесі організації освітнього процесу у вищих навчальних закладах (далі – ВНЗ) для формування готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до роботи з розвитку соціальної обдарованості дітей важливим є змістове доповнення навчальних і робочих програм із навчальних дисциплін циклу професійної підготовки темами чи питаннями про обдарованість і соціальну обдарованість.

Визначаючи місце соціальної обдарованості в контексті класифікації за критерієм

«широта прояву», зустрічаємо два наукових підходи щодо її віднесення до тієї чи іншої групи.

По-перше, апелюємо до наукової позиції О. Власова, Т. Кісельова, згідно з якою соціальну обдарованість диференціюють як загальну. Так, О. Власова [2] зауважує, що два типи обдарованості (інтелектуальна і соціальна) базуються на загальних здібностях. Специфіка становлення кожного з них буде визначатися своєрідністю об'єкта пізнання та перетворення (світ речей або людських взаємин), щодо якого переважно самореалізується людський індивід як активний суб'єкт і носій загальних здібностей. За твердженням ученої, соціальна обдарованість розгортається у сфері «людина – світ соціальний», де провідними є суб'єкт-суб'єктні зв'язки та закономірності відносин. До того ж дослідниця стверджує, що, незважаючи на відмінність соціальної обдарованості від інтелектуальної, вона вимагає розумового розвитку вище середнього. Т. Кісельова [6], посилаючись на характеристику загальної обдарованості, переконує, що соціальна обдарованість є її окремим виявом.

По-друге, аналіз наукового фонду, присвяченого характеристиці спеціальної обдарованості, дає нам підставу обґрунтувати інший підхід до диференціації соціальної обдарованості та вважати її одним із видів спеціальної обдарованості, яка розгортається у сфері лідерства, управління й спілкування.

У психологічній літературі (С. Максименко, О. Скрипченко та ін.) пояснюється, що спеціальна обдарованість проявляється в конкретних видах діяльності та може бути визначена щодо окремих галузей діяльності. Тому закономірно постала проблема окреслення сфер діяльності, в яких обдаровані особистості можуть демонструвати високі досягнення.

Звернення до закордонного наукового дискурсу показує, що за результатами дослідження учених [16] було названо шість областей/сфер обдарованості, в яких діти демонструють високі досягнення і/або потенційні можливості: інтелектуальна і рухова, академічна, творчого або продуктивного мислення, спілкування і лідерства, художньої діяльності. Такий перелік визнається багатьма дослідниками в царині обдарованості, оскільки запропонований підхід охоплює фактично всі категорії обдарованих дітей.

До того ж у Сполучених Штатах Америки (далі – США) тривалий час використовувався робоче визначення обдарованості, в якому виділено як її прояви функціональ-

ні або потенційні можливості дитини в декількох галузях: інтелектуальній, академічній, творчій, художній, у сфері спілкування і психомоторики [17]. Як бачимо, за такого підходу здібності дитини до комунікації та взаємодії вважаються критерієм одного з видів обдарованості.

Визначенню видів спеціальної обдарованості, серед яких названа і соціальна, сприяло проведене лонгitudне дослідження щодо виявлення обдарованих дітей та їх спеціального навчання [11]. Результатом експериментів стало створення авторами багатофакторної «Мюнхенської моделі обдарованості», основними параметрами якої визначено як когнітивні (інтелект, креативність), так і некогнітивні чинники (соціальна компетентність, артистичні та психомоторні здібності), що використовувалися в роботі із шести різновіковими категоріями досліджуваних. У контексті такого підходу було запропоновано пояснення обдарованості як індивідуального когнітивного, мотиваційного та соціального потенціалу, який дозволяє особистості досягати високих результатів в одній чи кількох сферах: інтелекту, творчості, соціальної компетентності, художніх і психомоторних можливостей.

Відзначимо, що об'єктом згаданого дослідження поряд з інтелектом і креативністю, які багатьма вченими вважалися основними показниками обдарованості, стали некогнітивні чинники, з'ясування їхнього значення і співвідношення в досягненні обдарованою людиною успіху в тому чи іншому виді діяльності, в особистиній і професійній самореалізації.

Отже, аналіз закордонного психолого-педагогічного дискурсу показав, що в кінці ХХ ст. вчені виділили шість основних сфер, в яких можуть проявлятися специфічні здібності, забезпечуючи особистості високі досягнення у відповідній діяльності. Як окремий спеціальний вид була названа і соціальна обдарованість, яка проявляється в спілкуванні й лідерстві та є потенціалом особистості для досягнення нею високих результатів у сфері «людина – людина».

Науковою підставою щодо визнання соціальної обдарованості як спеціальної є ідея Д. Гетзельця і Д. Діллонна [15] про існування особливого таланту в соціономічній сфері. На думку психологів, такий талант проявляється не у створенні чого-небудь, а швидше в тому, щоб «бути» або «жити». Виділення й тлумачення такого специфічного феномена пов'язане з дослідженням значення доброчесностей, які високо цінилися в різні часи: любити, розуміти, співпереживати, взаємо-

діяти з іншими, робити це з тактом, залишаючись самим собою тощо.

Ідею щодо наявності особливого таланту у сфері комунікації з людьми й управління ними, утвердження статусу соціальної обдарованості також пов'язуємо з розробленням теорії множинного інтелекту загалом і особистісного інтелекту зокрема. Апелюємо до американських психологів кінця ХХ ст. (Г. Гарднер, Д. Гоулман, Дж. Мейер, П. Саловей та ін.), якими було проведено дослідження множинних здібностей людини, шляхів їх ідентифікації та врахування в навчальному процесі. Зокрема, Г. Гарднер встановив, що існують різні типи інтелектуальних здібностей, прояви яких було названо «інтелектуальним профілем людини». Як стверджував автор, провідний тип інтелектуальних здібностей вказує на переважачий канал отримання людиною інформації про зовнішній світ і, маючи відомості про нього, можна прогнозувати ефективний спосіб взаємодії особистості із предметним і соціальним середовищем [3].

Згідно з такою теорією, люди мислять і вчаться різними способами, оскільки існує не лише єдиний, так званий «загальний» інтелект, а низка інших специфічних здібностей. Відповідно до цього, з одного боку, Г. Гарднер [3] виділив дев'ять типів осмислення: вербально-лінгвістичне, логіко-математичне, візуально-просторове, тілесно-кінестетичне, музичне, міжособистісне, внутрішньоособистісне, натуралістичне, екзистенціальне. Кожен із названих типів інтелекту має свою структуру, функції, форми існування, а отже, є особливим потенціалом для розвитку. З другого боку, вчений стверджував, що такий поділ є умовним, оскільки різні типи інтелекту рідко працюють незалежно, використовуються одночасно і доповнюють один одного по мірі того, як люди розвивають власні здібності або вирішують проблеми.

Розглядаючи особливості кожного типу інтелекту, зазначимо, що базовим для виділення соціальної обдарованості та розуміння її сутності є особистісний інтелект, в якому поєднуються дві сторони (внутрішньоособистісна і міжособистісна). Вони мають багато точок перетину та сфер застосування, оскільки проявляються в процесі спілкування і взаємодії, пізнання людиною себе й інших. Оскільки особистісний інтелект забезпечує людині здатність пізнавати інших і себе, можливість досягати успіху в соціальній комунікації, то його характеристика за багатьма показниками корелюється із проявами соціальної обдарованості.

На думку Г. Гарднера [3], міжособистісний інтелект представлений здатністю

швидко розпізнавати й оцінювати настрої, наміри, мотивації та почуття інших. Такий інтелект містить сприйнятливості до виразу обличчя, голосу і жестів, здатність розпізнавати низку міжособистісних сигналів і вміння точно реагувати на них з погляду прагматики. Міжособистісний інтелект охоплює навички вербальної та невербальної комунікації, спільної роботи з іншими людьми; вміння згладжувати конфліктні ситуації та досягати консенсусу; здатність довіряти, поважати, керувати та мотивувати інших до досягнення взаємовигідної мети. Наприклад, на елементарному рівні такий тип інтелекту спостерігається в людей, які реагують на настрої оточуючих. Більш комплексні міжособистісні навички представлені здатністю розпізнавати й інтерпретувати приховані наміри інших.

Внутрішньоособистісний інтелект охоплює здатність чітко сприймати себе (бачити власні переваги та недоліки), свідомо помічати внутрішній настрій, власні наміри, мотивації, темперамент і бажання; схильність до самодисципліни, саморозуміння та самооцінки. Людина з таким типом інтелекту почуває себе краще, якщо має можливість обмірковувати власні дії та вчинки, а також формувати адекватну самооцінку. Потреба в самоаналізі робить такий тип інтелекту найбільш особистісним. За словами Г. Гарднера [3], внутрішньоособистісний інтелект означає здатність відрізнити почуття задоволення від почуття болю і, ґрунтуючись на цьому розходженні, далі захоплюватися ситуацією, або виходити з неї.

Отже, розроблену дослідниками концепція множинного інтелекту вважаємо науковим підґрунтям для пояснення соціальної обдарованості як спеціальної. Утвердження особистісного інтелекту як психологічного феномена та високий рівень його сформованості в людини дозволяє стверджувати про специфічну обдарованість у сфері спілкування, що зумовлює високий рівень її здатності включатися в соціономічні види діяльності, організувати їх, управляти своєю поведінкою та діями інших суб'єктів взаємодії і, як наслідок, бути успішним і реалізованим у цій сфері.

У контексті обґрунтування статусу соціальної обдарованості як спеціальної інтерес становить оригінальна класифікація вчених, запропонована Г. Сельє [10]. Автор виділив три групи науковців (виконавці, мислителі й емоціоналісти), які, у свою чергу, мають декілька підтипів. Привертає увагу третя група, до якої автор відніс «великого керманіча», здатного лише до лідерства й управління. Такий психотип ученого, за

нашими висновками, може оцінюватися як соціально обдарований, оскільки в його характеристиці є якості, що збігаються із проявами соціальної обдарованості: соціальний інтелект, комунікативні здібності, лідерські й управлінські якості тощо.

Близькою до такого підходу є думка В. Юркевич [14] про те, що обдарованість буває різною. Дослідниця стверджує, що вченого, який не досягнув особливих висот у науці, але зумів організувати новий напрям, згуртувати навколо себе талановиту молодь, домогтися відповідних умов для роботи свого колективу тощо, можна вважати обдарованим не менше, ніж «високочолого» професора, але обдарованого по-іншому. У характеристиці виділених нових/інших типів учених бачимо ознаки соціальної обдарованості, які визнаються автором як особливий талант.

Аналізуючи український і російський психолого-педагогічний дискурс, бачимо, що виділення типів спеціальної обдарованості здійснюється, зазвичай, у межах п'яти-шести видів діяльності, до яких належать практична, теоретична, художньо-естетична, комунікативна і духовно-ціннісна. Варто зазначити, що прямо чи опосередковано серед видів спеціальної обдарованості називається досліджуваний нами феномен.

Так, на думку Ю. Гільбуха, спеціальна обдарованість поділяється на декілька типів (художню, соціальну, спортивну тощо), кожен з яких відповідає певній групі здібностей і охоплює ще декілька видів. У свою чергу, кожен із видів може розглядатися через спеціальні здібності. Вчений пояснює, що розумові здібності поділяються за предметною ознакою на фізико-математичні, до вивчення гуманітарних предметів тощо. Технічна обдарованість охоплює два основних види: інженерну, яку, своєю чергою, можна класифікувати на декілька підвидів (конструктивно-винахідну, технологічну тощо), і обдарованість до технічної майстерності. Художня обдарованість поділяється на літературну, музичну, хореографічну тощо. Соціальна обдарованість охоплює здібності до правової, педагогічної та організаційної діяльності [4, с. 30].

У працях дослідників [5] зустрічаємо поділ обдарованості відповідно до видів діяльності та сфери психіки, що її забезпечують: у практичній діяльності – обдарованість у ремеслах, спортивну й організаційну; у пізнавальній – інтелектуальну; у художньо-естетичній – хореографічну, сценічну, літературно-поетичну, образотворчу і музичну; у комунікативній – лідерську й атрактивну; у духовно-ціннісній – обдарованість,

яка виявляється у створенні нових духовних цінностей і служінні людям.

В. Юркевич [14] на основі критерію «своєрідність характеру обдарованості» виділяє такі її типи: інтелектуальний, академічний, художній, креативний, соціальний чи лідерський, психомоторний чи спортивний. Визначаючи види спеціальної обдарованості, вчена [13] стверджує, що серед них можна виділити не тільки художню, але й власне розумову (інтелектуальну), обдарованість у сфері соціальних відносин (лідерство), і психомоторну (наприклад, у спорті), високу творчу здатність до створення нових ідей.

За словами А. Грабовського [5, с. 15], кожен вид обдарованості передбачає одночасне включення всіх рівнів психічної організації з переважанням того, який найбільш значущий для конкретного виду діяльності; за своїми проявами охоплює більшою чи меншою мірою всі п'ять видів діяльності. Поділяємо думку вченого, що класифікація за критерієм «вид діяльності та сфера психіки, що його забезпечує» є найбільш важливою в контексті пояснення природи дитячої обдарованості. Оцінка обдарованості за критерієм видів діяльності дозволяє відійти від усталеного уявлення про неї як про кількісний ступінь вираженості здібностей і перейти до розуміння обдарованості як системної якості. Водночас діяльність, її психологічна структура є об'єктивною підставою інтеграції окремих здібностей, слугить матрицею, формує склад здібностей, які необхідні для її успішної реалізації.

Автор резюмує, що обдарованість є інтегральним проявом різних здібностей із метою конкретної діяльності. Той самий вид обдарованості може мати неповторний, унікальний характер, оскільки ті чи інші її компоненти в різних індивідуумів можуть бути виражені по-своєму, неповторно. Обдарованість може виявитися тільки в тому випадку, якщо резерви здібностей людини дозволяють компенсувати відсутні або недостатньо виражені компоненти, необхідні для успішної реалізації діяльності. Особливо яскрава обдарованість чи талант свідчать про наявність високих здібностей, усього набору компонентів, викликаних структурою діяльності, а також про інтенсивність інтеграційних процесів «усередині» суб'єкта, які залучають його особистісну сферу [5, с. 15].

Звернення до вітчизняної психології показує, що В. Моляко [8] виділяє декілька типів творчої діяльності: науково-логічну, техніко-конструктивну, образно-художню, вербально-поетичну, музично-рухову, практично-технологічну, ситуативну (спонтанну та розсудливу). Автор упевнений, що

всі характеристики, що описують творчу обдарованість, безпосередньо стосуються і до різних видів спеціальної обдарованості – наукової, технічної, педагогічної, художньої тощо, за умови врахування домінантних якостей, що є специфічними для творчості в конкретній сфері людської діяльності [8, с. 24–25]. Як бачимо, автор серед типів спеціальної обдарованості не називає соціальну, але виділяє педагогічну обдарованість, яка є близькою до неї. За твердженням окремих авторів [12], педагогічна обдарованість пов'язана із соціальною, оскільки є одним з її проявів.

О. Антонова [1] зазначає, що обдарованість виступає як інтегральний прояв різних здібностей із метою конкретної діяльності. Згідно із цим підходом можуть бути виділені види обдарованості: у практичній діяльності (обдарованість у ремеслах (професійна), спортивна (психомоторна), організаційна (лідерська)); у теоретичній діяльності (інтелектуальна обдарованість різної спрямованості); у художньо-естетичній діяльності (хореографічна, сценічна, літературно-поетична, образотворча, музична); у комунікативній діяльності (лідерська, атрактивна); у духовно-ціннісній діяльності (створення нових духовних цінностей і змістів, служіння людям).

Висновки із проведеного дослідження. Отже, підсумовуючи науковий масив, присвячений обґрунтуванню сфер діяльності, в яких можуть розгортатися здібності, бачимо, що низка авторів доводить об'єктивність виділення 5–6-ти типів спеціальної обдарованості залежно від видів діяльності, зокрема й у сфері спілкування та лідерства. Хоча в працях частини дослідників (Д. Богоявленська, А. Грабовський, В. Моляко та ін.) прямо не називається соціальна обдарованість, проте згадуються близькі до неї види: лідерська, комунікативна, атрактивна.

Водночас відзначимо науковий підхід, згідно з яким соціальна обдарованість називається як окремий спеціальний вид. Зокрема, поділяємо висновки Т. Хрустальнової про об'єктивність виділення соціальної обдарованості як самостійного спеціального виду, до якого вона відносить комунікативну, організаторську, лідерську, педагогічну обдарованість як її підвиди. Дослідниця вибудовує свою позицію на тому, що, з одного боку, існують різні види життєдіяльності людини (пізнання, спілкування, праця – за Б. Ананьєвим) і виділені у зв'язку із цим загальна і спеціальна обдарованість; з другого боку, на прагненні людини до успіху в професіях типу «людина – людина» (за Є. Клімовим) і пошуку основних складни-

ків, шляхів і способів його досягнення в цій сфері діяльності [12, с. 11].

Підсумовуючи результати теоретичного аналізу різних підходів до типології обдарованості, зазначимо, що як специфічний вид обдарованості ідентифікуються здібності та досягнення в декількох видах діяльності. Маємо підставу диференціювати наявність здібностей у сфері соціальних взаємодій, спілкуванні та лідерстві як окремий тип обдарованості, який учені називають по-різному: соціальна, лідерська, організаційна, атрактивна, комунікативна тощо. У деяких підходах прямо йдеться про соціальну обдарованість як один із видів спеціальної обдарованості. На основі аналізу теорії домінуючих здібностей або множинного інтелекту маємо підставу стверджувати про існування різних типів обдарованості (зокрема й соціальної), які відповідають певному виду здібностей (інтелекту) за умови високого рівня їх розвитку. В основі соціальної обдарованості як одного з видів спеціальної лежить особистісний інтелект, який утворюється взаємозв'язком і взаємопроникненням його внутрішньоособистісної та міжособистісної складової частини. Тому, поділяючи думку вітчизняних і закордонних дослідників, будемо дотримуватися позиції, що соціальна обдарованість є одним із видів спеціальної обдарованості. Перспективним напрямом для наступних наукових досліджень є використання теоретичних узагальнень щодо статусу соціальної обдарованості серед інших видів у процесі підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до роботи з дітьми із проявами такого виду обдарованості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антонова О. Теоретичні та методичні засади навчання педагогічно обдарованих студентів : [монографія] / О. Антонова. – Житомир : Вид-во ЖДУ, 2007. – 472 с.
2. Власова О. Статус соціальної обдарованості в психології здібностей / О. Власова // Соціально-психологічний вимір демократичних перетворень в Україні : матеріали науково-практичної конференції. – К. : Український центр політичного менеджменту, 2003. – С. 480–491.
3. Гарднер Г. Структура розуму : теорія множественного інтелекту / Г. Гарднер ; пер с англ. – М. : ООО «И.Д. Вільямс», 2007. – 512 с.
4. Гильбух Ю. Внимание : одаренные дети / Ю. Гильбух. – М. : Знание, 1991. – 80 с.
5. Грабовский А. К вопросу о классификации видов детской одаренности / А. Грабовский // Педагогика. – 2003. – № 8. – С. 13–18.
6. Киселева Т. Рефлексивно-аксиологический подход к исследованию социальной одаренности / Т. Киселева

лева // Ярославский педагогический вестник. – 2014. – № 2. – Т. II. – С. 78–83.

7. Лейтес Н. Умственные способности и возраст / Н. Лейтес. – М., 1971. – 278 с.

8. Моляко В. Проблемы психологи творчества и разработка подхода к изучению одарённости // Обдарована дитина. – 2002. – № 4. – С. 19–25.

9. Савенков А. Одарённый ребёнок дома и в школе / А. Савенков. – Екатеринбург : У-Фактория, 2004. – 272 с.

10. Селье Г. От мечты к открытию : как стать ученым / Г. Селье ; пер. с англ. – М. : Прогрес, 1987. – 368 с.

11. Хеллер К. Лонгитюдное исследование одарённости / К. Хеллер, К. Перлет, В. Сиервальд // Вопросы психологии. – 1991. – № 2. – С. 120–127.

12. Хрусталева Т. Психология педагогической одарённости / Т. Хрусталева. – Пермь, 2003. – 163 с.

13. Юркевич В. Одаренный ребенок : иллюзии и реальность : книга для учителей и родителей / В. Юркевич. – М. : Просвещение, 2000. – 136 с.

14. Юркевич В. Типы одаренности (памятка учителям и родителям) / В. Юркевич [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.kolmogorovschool.ru/show.html?id=8>.

15. Getzels J. The nature of Giftedness and the Education of the Gifted / J. Getzels, J. Dillon ; Ed. R. M. M. Travers // Second Handbook of Research in Teaching. – Chicago, 1973.

16. Karnes M. Preschool talent checklists manual / M. Karnes // Publication Office, Institute for Child Behavior & Development. – 1978. – Urbana II.

17. Marland S. Education of the gifted & talented / S. Marland // I : Report to the Congress of the United States by the Commissioner of Education. – Washington D. C. : U. S. Office of Education, 1972.

УДК 338.124.4

ЗБАГАЧЕННЯ ПРАКТИЧНОГО САМООСВІТНЬОГО ДОСВІДУ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Дубровіна І.В., к. пед. н.,
старший викладач кафедри філологічних,
суспільно-гуманітарних і мистецьких дисциплін
КВНЗ Київської обласної ради «Академія неперервної освіти»

Проаналізовано роль самоосвіти в професійному розвитку вчителів музичного мистецтва та шляхи оптимізації навчально-виховного процесу в системі післядипломної педагогічної освіти. У статті розкрито питання мотиваційної сфери самоосвітньої діяльності педагогів-музикантів; охарактеризовано властивості самоосвіти, представлено складові частини індивідуальної програми самоосвіти педагогів для забезпечення реалізації засад безперервної освіти.

Ключові слова: індивідуально-зорієнтоване навчання, самоосвіта, самовиховання, самовдосконалення, професійна мистецька освіта, індивідуальна програма самоосвіти, мотиваційний складник, виконавський складник.

Проанализирована роль самообразования в профессиональном развитии учителей музыкального искусства, а также пути оптимизации учебно-воспитательного процесса в системе последипломного педагогического образования. В статье раскрыты вопросы мотивационной сферы самообразовательной деятельности педагогов-музыкантов; охарактеризованы свойства самообразования, представлены составляющие индивидуальной программы самообразования педагогов для обеспечения реализации принципов непрерывного образования.

Ключевые слова: индивидуально-ориентированное обучение, самообразование, самовоспитание, самосовершенствование, профессиональное художественное образование, индивидуальная программа самообразования, мотивационная составляющая, исполнительская составляющая.

Dubrovina I.V. ACKNOWLEDGMENT OF PRACTICAL SELF-EMPLOYED EXPERIENCE OF MUSIC ARTIST MASTERS IN THE PEDIATRIC EDUCATION SYSTEM

The role of self-education in the professional development of music teachers as well as the ways to optimize the educational process in the system of pedagogical postgraduate education are analyzed. The article deals with the question of the motivational sphere of self-education of music teachers; it also describes the properties of self-education.

Key words: individual-oriented learning, self-education, self-improvement, professional art education, individual program of self-education, motivational component, performing component.